

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук

КЛЬОЦ Любові Антонівни на дисертацію

**НАГАЄВСЬКОЇ Ірини Олександрівни «Психологічні умови
розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних
навчальних закладів»,**

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія**

У складних умовах сьогодення зростає роль здатності особистості виявляти зразки поведінки, які забезпечать їй успішність соціалізації. Тому важливого значення набуває визначення психологічних умов за яких відбувається формування асертивної поведінки як особистісної якості, що виявляється у впевнених рішеннях як своєчасній реакції на динаміку соціально-психологічних змін та вплив різних факторів, а також у психологічній рівновазі та етичному ставленні до інших індивідів. Зазначені аспекти актуалізують потребу у здійсненні психолого-педагогічного супроводу підготовки кваліфікованого робітника в умовах навчально-виховного процесу, оскільки ранній юнацький вік є сенситивним періодом для розвитку в учнів асертивної поведінки завдяки подальшому становленню у них самосвідомості, світогляду; переосмисленню та визначенню пріоритетів у ціннісних орієнтаціях; зростанню соціальної активності; відповідальності за свої вчинки; регуляції поведінки на основі уже засвоєних моральних знань. Поряд з підвищеною увагою до даної проблеми, майже відсутня наукова аргументація щодо особливостей розвитку асертивної поведінки учнів у системі професійно-технічної освіти, необхідних психологічних умов, які сприяють її розвитку.

Аналізу вище зазначеного актуального теоретико-прикладного питання сучасної психологічної науки – дослідженню психологічних умов розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів –

присвячена дисертація Нагаєвської Ірини Олександрівни. Дана робота дійсно представляє інтерес, оскільки в ній не тільки актуалізується проблема асертивної поведінки й описання особливостей її розвитку у період юнацтва, а й зосереджується увага на можливостях, умовах і механізмах психологічної корекції та розвитку асертивної поведінки учнів в умовах навчально-виховного процесу професійно-технічного навчального закладу.

Зазначені вище аспекти утворюють загальне проблемне поле дисертаційного дослідження І.О. Нагаєвської і виступають вагомим аргументом щодо його наукової актуальності та практично-прикладної спрямованості. Окрім того, робота виконувалась в рамках науково-дослідницької роботи відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України «Психологічні особливості підготовки педагогічних працівників до розвитку духовного потенціалу учнівської молоді», що свідчить про зацікавленість наукової спільноти у таких розробках.

Наукова новизна дослідження є безперечною, оскільки на даний час недостатньо ґрунтовних наукових розробок щодо визначення й описання психологічних особливостей розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Практичне значення дослідження полягає у апробації комплексу психодіагностичного інструментарію, який може бути використаний для моніторингу практичними психологами розвитку асертивної поведінки учнів у системі професійно-технічної освіти; програми розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів, яка може бути впроваджена практичними психологами під час здійснення просвітницької, корекційно-відновлювальної, розвивальної роботи, навчальної діяльності (проведення факультативів, гуртків, курсів); методичних рекомендацій для психологів та педагогічних працівників щодо створення сприятливих психологічних умов розвитку асертивної поведінки в учнів.

Чітке визначення об'єкта, предмета й мети дослідження свідчать про належний рівень наукової підготовки дисертантки. Завдання дослідження

цілком відповідають обраній проблематиці як у теоретичній, так і в емпіричній їх репрезентаціях.

Основний зміст першого розділу дисертаційної роботи заслуговує на позитивну оцінку, оскільки містить досить ґрунтовний аналіз проблеми асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів. У розділі здійснено аналітичний огляд історії дослідження генези асертивності та асертивної поведінки. Дисертанткою виявлені спільні підходи науковців до визначення асертивної поведінки як конструктивного способу міжособистісної взаємодії, що дозволяє протистояти агресії та маніпуляції, однак бути впевненим, відстоювати свої права, зважаючи на права інших людей, проявляти емоції та почуття і вміти ними управляти.

Вважаємо науково обґрунтованим розгляд авторкою асертивної поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів у площині положень щодо ціннісно-сміслових основ професійного самовизначення та професійної компетентності особистості, мобільності, ініціативності, активності майбутніх кваліфікованих робітників.

Авторка послідовно доводить, що асертивна поведінка особистості є впевненою, позитивно спрямованою та соціально активною взаємодією людини з іншими, що базується на ціннісному ставленні до іншого та до себе, забезпечує досягнення значимої для особистості мети.

Теоретичний аналіз проблеми завершується створенням моделі (с. 39 дис., с.7 автореферат) асертивної поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів. Заслуговує на увагу авторське розуміння психологічних умов розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів. Внутрішні умови авторка пов'язує із забезпеченням розвитку та саморозвитку індивідуальних психологічних властивостей та якостей особистості учня, які обумовлюють вибір асертивної форми поведінки. Ми погоджуємося з позицією дисертантки стосовно того, що зовнішні умови втілюються у цілеспрямованому, системному психолого-

педагогічному впливі на особистість та створенні розвивального навчально-виховного середовища.

Важливо зазначити, що роботу вирізняє структурна єдність і послідовність вирішення наукових завдань. Так, теоретична частина дослідження логічно взаємоузгоджена з програмою емпіричного дослідження поставленої проблеми.

У другому розділі презентовано емпіричне дослідження розвитку асертивної поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів. Авторкою обґрунтовано відповідний психодіагностичний інструментарій емпіричного дослідження, здійснено ґрунтовний аналіз отриманих даних.

Результати, одержані у дослідженні, дозволили дисертантці констатувати багатофакторну структуру асертивної поведінки, визначити її показники та статистично значущі кореляції між ними, виявити динаміку розвитку компонентів та психологічні чинники, що впливають на розвиток асертивної поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів. Опис результатів констатувального етапу дослідження свідчить про їх глибокий кількісний та якісний аналіз за допомогою статистичних математичних методів (факторного аналізу, коефіцієнту кореляції Пірсона, Н-критерію Крускала-Уолліса, U-критерію Манна-Уїтні).

Заслуговує на увагу проведене дисертанткою опитування викладачів, майстрів виробничого навчання та практичних психологів для з'ясування впливу зовнішніх умов на розвиток асертивної поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів. У ході його авторка виявила, що значна кількість опитаних респондентів недостатньо розуміють суть, значення асертивної поведінки для особистості. Дослідниця також ретельно проаналізувала зміст виховних планів, виявивши відсутність системи цілеспрямованих психолого-педагогічних заходів, які б забезпечували у середовищі професійно-технічних навчальних закладів розвиток асертивної поведінки учнів (с.93 дис.).

На підставі результатів емпіричного дослідження дисертанткою визначено підходи до розроблення програми розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Вагомим здобутком дисертантки ми вважаємо розробку і впровадження програми розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів, яка обґрунтована у третьому розділі дисертації та методичні рекомендації для психологів та педагогічних працівників по впровадженню даної програми. Нам імпонує, що у поданій авторській програмі представлені різні форми організації розвивального середовища: факультатив, соціально-психологічний тренінг, консультації, корекційні заняття (с.105 дис., с.12 автореф.)

Ефективність програми розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів доведено не тільки ретельним кількісним та якісним аналізом результатів діагностичного зрізу формувального експерименту, а й результатами експертної оцінки, вихідного анкетування, щоденників самоаналізу. Це підтверджує наукові припущення авторки про зв'язок умов навчально-виховного середовища професійно-технічного навчального закладу з розвитком асертивної поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Окремої уваги заслуговують таблиці, рисунки та додатки до роботи, які презентують більш повну інформацію з досліджуваної теми.

Дисертація характеризується аналітичним та логічним підходом до викладу тексту, є завершеним та цілісним науковим дослідженням. Отримані в роботі результати можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з психології під час викладання навчальних дисциплін з вікової, педагогічної, соціальної психології, психології праці. Важливим достоїнством даної роботи є те, що наукові теоретичні положення і результати експериментального дослідження пройшли апробацію на восьми міжнародних науково-практичних конференціях та доповідались на щорічних звітних наукових конференціях Інституту педагогічної освіти і

освіти дорослих НАПН України. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у достатній кількості наукових публікацій (15), з яких 6 – у наукових фахових виданнях України в галузі психології, 1 – у періодичному науковому фаховому виданні іноземної держави, 1 – у періодичному науковому виданні, яке включене до міжнародних наукометричних баз.

На загал, дисертаційне дослідження І.О.Нагаєвської характеризується прозорістю змісту, розгорнутим описом дослідницьких процедур, аргументованістю висновків. Праця написана рівно, всі частини її за змістом і обсягом збалансовано. Все це свідчить про сформованість дисертантки як наукового дослідника.

Що стосується зауважень до дисертації, то вони цілковито впливають із достоїнств праці та пов'язані з колом тих завдань, які дисертантка поставила перед собою, і скоріше є побажаннями на майбутнє.

1. У теоретичній частині дослідження проблеми було зазначено, що поняття «умова» у психології характеризується як чинник, фактор або «рушійна сила певного процесу чи явища, що визначає його окремі аспекти або характер загалом»(с.42 дис.). На наш погляд, необхідним є уточнення в роботі представлених понять «чинник» та «умова», їх наукового тлумачення.

2. У викладі змісту другого розділу доречно було б подати більш ґрунтовне представлення тлумачення таблиць описової статистики за діагностичними методиками або представити їх у додатках (с. 76, 78, 80 дис.).

3. При викладі змісту психологічних умов розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів доречно було б проаналізувати ситуації в житті особистості, які можуть сприяти або перешкоджати проявам асертивної поведінки.

Висловлені зауваження мають характер рекомендацій щодо подальших наукових досліджень І.О. Нагаєвської і не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації та її позитивну оцінку. У цілому робота є завершеним, цілісним науковим дослідженням, яке є достойним вкладом у

розвиток психологічної науки з даної теми. Дисертаційне дослідження Нагасвської Ірини Олександрівни на тему «Психологічні умови розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів» виконане на належному науковому рівні та відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Комунального закладу

«Житомирський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти»

Житомирської обласної ради

Л.А. Кльоц

Підпис Л.А. Кльоц
засвідчую

В.С. Рабчинська